

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО УРЯДУ

«КОЖНА ЛЮДИНА, БУДЬ-ЯКЕ
ОБ'ЄДНАННЯ ЛЮДЕЙ
НА ЗЕМЛІ МАЮТЬ ПРАВО НА
САМОВРЯДУВАННЯ»

Томас Джефферсон, 1790 р.

КОНСТИТУЦІЇ
ШТАТІВ

Успіхи революції дали змогу американцям оформити у вигляді закону свої ідеали, викладені в Декларації Незалежності, і владнати свої незгоди за допомогою конституцій штатів. Ще 10 травня 1776 року Конгрес ухвалив резолюцію, що радила колоніям заснувати нові уряди, «які найкращим шляхом виведуть своїх громадян до щастя й свободи». Деякі з них уже зробили це, і протягом року після проголошення Декларації Незалежності всі штати, за винятком трьох, уклали свої конституції.

Нові конституції демонстрували натиск демократичних ідей. Жодна з них не поривала з традиціями, адже всі базувалися на тривких підвалинах колоніального досвіду і англійської практики, проте кожна була одухотворена ідеалами республіканства, проголошеними філософами Просвітництва.

Звичайно, перше завдання укладачів конституцій штатів зводилося до втілення «невідчужуваних прав», порушення яких спонукало колишні колонії порвати зв'язки з Англією. Через те кожна конституція починалася з Декларації прав, або Білля про права. Вірджинська конституція, що стала взірцем для інших, містила декларацію основних принципів, як-от: суверенність народу, зміна посадових осіб, свобода виборів, а також перелік визначальних свобод: помірна застава і гуманне покарання, швидкий розгляд справи у суді присяжних, свобода преси і совісті та права більшості реформувати чи замінювати урядування.

Інші штати поширили перелік свобод гарантуванням свободи слова, зборів і петицій, а також іншими моментами, як-от: право носити зброю, право на дотримання вимог *habeas corpus*, недоторканність житла та рівний для всіх захист закону. Крім того, всі конституції заявляли про відображення трьох владних гілок у структурі уряду – виконавчої, законодавчої та судової, при цьому кожному з них мали стримувати й врівноважувати дві інші.

Конституція Пенсильванії виявилася найрадикальнішою. У цьому штаті контроль у законодавчих зборах мали філадельфійські ремісники, шотландсько-ірландські пограничани та німецькомовні фермери. Провінційний конгрес ухвалив конституцію, що надавала право голосу будь-якій особі – платникові податків – та його синам, вимагала регулярної ротації на службі (ніхто не мав права служити як депутат більше чотирьох років з кожних семи) і встановлювала однопалатні законодавчі збори.

Якщо ж виходити з новіших норм, у конституціях штатів даються взнаки вияви кричущої обмеженості. Конституції, покликані забезпечити людям природні права, не гарантували кожній людині фундаментального природного права – рівності. Колонії на південь від Пенсильванії так і

не надали своїм рабам невід'ємних прав людини. Жінки не здобули політичних прав. Жоден штат не спромігся надати право голосу всім чоловікам; навіть у штатах, котрі дозволяли голосувати всім платникам податків (Делавер, Північна Кароліна і Джорджія на додачу до Пенсильванії), від урядовців вимагалось володіння певною власністю.

СТАТТІ КОНФЕ- ДЕРАЦІЇ

Боротьба з Англією багато в чому змінила уявлення колоніального періоду. Місцеві асамблеї відхилили Олбейнський план союзу в 1754 році, не погодившись поступитися найменшою часткою автономії будь-якому з органів, навіть такому, котрий вони самі оберуть. Проте в ході революції взаємодопомога виявилась ефективною ланкою в діяльності колонії, і страх перед утратою індивідуальної влади значно послабшав.

1776 року Джон Дікінсон виклав «Статті конфедерації і постійного союзу». Континентальний конгрес схвалив їх у листопаді 1777 року, і вони набули чинності в 1781 році, коли їх ратифікували штати. Проголошувана в статтях схема врядування мала чимало слабких місць. Національному урядові бракувало влади змінювати в разі необхідності митні тарифи, регулювати комерцію і стягувати податки. У цій системі бракувало також єдиного контролю за міжнародними стосунками: деякі штати могли здійснювати односторонні переговори з іноземними державами. Дев'ять штатів сформували власні армії, а кілька – ще й військові флоти. У штатах і на всій території держави оберталася химерна суміш монет та паперових грошових знаків, що швидко знецінювалися.

Економічні труднощі повоєнного періоду викликали глибоке занепокоєння у комерсантів, що постачали армії обох сторін, а тепер зазнали втрат через розрив з британською торговельною системою. Штати у своїй тарифній політиці надавали перевагу американським товарам, проте тарифи виявилися несталими і вимагали посилення центральної влади, яка змогла б провадити єдину політику.

Від пореволюційних труднощів чи не найбільше потерпали фермери. Постачання фермерської продукції перевищило попит, і тривога охопила переважно фермерів-боржників, які домагалися захисту, щоб не втратити права на викуп заставленого майна і не потрапити до боргової в'язниці. Позови про борг переповнювали суди. Упродовж літа 1786 року на народних зборах і неформальних мітингах штатів домагалися реформ в урядуванні.

Восени 1786 року юрби фермерів у Массачусетсі під проводом колишнього армійського капітана Денієла Шейза стали силоміць перешкоджати окружним судам виносити подальші вироки про борги, очікуючи нових виборів до органів штату. У січні 1787 року обшарпане військо з 1200 фермерів рушило до федерального цейхгаузу в Спрингфілді. Повстанців, озброєних переважно кілками та вилами, розігнав невеликий загін з ополчення штату; незабаром із Бостона прибув з підкріпленням генерал Бенджамін Лінкольн і вчинив розправу над рештою Шейзового війська; ватажок встиг утекти до Вермонта. Чотирнадцять бунтівників було засуджено до страти, проте невдовзі декотрих помилювали, а інші відбулися тимчасовим ув'язненням. Після поразки заколоту новообрані законодавчі збори, де більшість співчувала бунтівникам, задовольнили частину вимог щодо полегшення тягара боргів.

ЕКСПАНСІЯ Коли скінчилася революція, Сполученим Штатам знову довелося зіткнутися з традиційно болючим питанням на Заході – проблемою експансії та супровідними труднощами в освоєнні земель, торгівлі хутрами, стосунками з індіанцями, розселенням і місцевим самоврядуванням. Спокушені найбагатшими землями в країні, піонери посунули через Аппалацькі гори далі. Вже 1775 року віддалені вперед форпости, розкидані понад водними шляхами, налічували десятки тисяч поселенців. Відрізані гірськими кряжами і сотнями кілометрів від осередків політичної влади на сході, жителі поселень обирали свій уряд. Поселенці узбережних штатів перекочували далі в родючі річкові долини, ли-

стяні ліси та пагористі прерії, що пролягли в глибині країни. На 1790 рік населення зааппалацького регіону перевищувало 120 тисяч.

Ще до війни декілька колоній претендували на великі терени за Аппалачами, вступаючи у гострі суперечки за ґрунти. А тим, хто не висував таких претензій, здавалося, що ці територіальні набутки наділені несправедливо. Репрезентуючи інтереси цієї групи колоній, Мериленд вийшов з резолюцією, щоб західні землі вважалися власністю держави, яку Конгрес мав розподілити між вільними і незалежними урядами. Ідея була сприйнята без ентузіазму. І все-таки, 1780 року штат Нью-Йорк продемонстрував приклад, відмовившись від особистих претензій. А в 1784 року Вірджинія, чії претензії були найбільшими, зреклася всіх земель на північ від річки Огайо. Інші штати теж відмовилися від своїх вимог, і стало очевидним, що всі землі на північ від ріки Огайо й на захід від Аллеганських гір перейдуть у володіння Конгресу. Спільне володіння мільйонами гектарів засвідчувало потяг до національної єдності і вселяло надію на реалізацію ідеї суверенної нації. Проте відчужені величезні території становили проблему, що потребувала свого розв'язання.

Відповідь була запропонована у Статтях конфедерації. За цими Статтями система обмеженого самоврядування, викладена в Декреті про Північний Захід від 1787 року, приписувала утворення Північно-Західної Території – спочатку на правах самостійної округи, очолюваної губернатором зі своїми суддями, яких призначав Конгрес. Коли ж на зазначеній території проживатиме 5 тисяч вільних жителів чоловічої статі, віковий ценз яких дає їм право голосу, вона зможе мати свої законодавчі збори з двох палат й сама обиратиме нижню палату. За цих умов вона ще матиме змогу посилати до Конгресу делегата без права голосу.

На цій території передбачалося створити від трьох до п'яти штатів. Якщо котрийсь із них матиме 60 тисяч вільних жителів, його приймуть до Союзу «на абсолютно рівних правах із первісними штатами». Декрет забезпечував громадянські права і свободи, заохочував освіту і гаранту-

вав, що «на названій території не буде ні рабства, ні примусової праці».

Нова політика відкидала освячене традицією уявлення, нібито колонії існують задля добра прадавньої батьківщини, що вони підлегли у політичному плані й мають менші соціальні права. Ця доктрина була замінена принципово новою, яка проголосила, що колонії – це приріст країни і що вони не за привілеєм, а за законом мають право на всі вигоди рівності. Ці прогресивні тези Північно-західного декрету створили основу для американської політики щодо громадської землі.

КОНСТИ- ТУЦІЙНИЙ З'ЇЗД

Характеризуючи штати у період підписання Паризького договору та створення Конституції, Джордж Вашингтон образно зазначив, що на той час вони були перев'язані «піщаною мотузкою». Як відомо, суперечки між Мерилендом та Вірджинією щодо навігації на річці Потомак призвели до скликання наради представників п'ятих штатів у Аннаполісі, штат Мериленд, у 1786 році. Один з делегатів, Александер Гамільтон, переконав своїх колег, що комерція якнайтісніше пов'язана з іншими політичними та економічними проблемами і що становище занадто серйозне, щоб його розв'язання було покладено на недостатньо представницький орган.

Він наполягав на прийнятті звернення до всіх штатів з пропозицією виділити представників для повторної зустрічі, що мала відбутись наступної весни у Філадельфії. Континентальний конгрес спочатку обурився сміливою заявою, але його протести були втишені звісткою, що Вірджинія обрала делегатом Джорджа Вашингтона. Протягом наступної осені й зими вибори відбулися в усіх штатах, за винятком Род-Айленда.

У травні 1787 року на федеральний з'їзд у філадельфійському Державному домі зібралися визначні діячі. Законодавчі вибори штатів прислали керівників із досвідом врядування в колоніях, штатах та в Конгресі, а також в адвокатурі й армії. Джордж Вашингтон, якого вважали

видатним громадянином країни за бездоганну публічну репутацію, чесність та відважне командування військом під час революції, був обраний на голову з'їзду.

З-поміж інших активних депутатів вирізнялися два пенсильванці: Гавернер Моррис, що ясно усвідомлював необхідність створення національного уряду, та Джеймс Вілсон, який невтомно працював над поширенням ідеї державності. Пенсильванія обрала своїм представником також Бенджаміна Франкліна, що завершував блискучу кар'єру на державній службі та науковому поприщі. З Вірджинії прибув Джеймс Медисон, молодий державний діяч-прагматик, що пильно вивчав політику й історію і, за висловом одного з колег, «був пройнятий духом заповзятості і практичності... Найбільш ерудована людина у будь-якому спірному питанні». Нині Медисона визнають за «батька Конституції».

Массачусетс прислав Руфуса Кінга і Елбриджа Джеррі – людей ще молодих, проте здібних і досвідчених. Роджер Шерман, швець, що став суддею, був одним із представників від Коннектикута. Із Нью-Йорка прибув ініціатор зборів – Александер Гамільтон. Не брали участі у з'їзді Томас Джефферсон, що був тоді послом у Франції, і Джон Адамс, посол в іншій державі – Великобританії. Серед 55 делегатів переважали молоді люди: середній вік сягав 42 років.

З'їзд був уповноважений прийняти лише поправки до Статей конфедерації, але, як згодом писав Медисон, делегати «з мужньою вірою у свою країну» відхилили ті Статті й приступили до заснування нової форми врядування.

Вони визнали, що головна потреба – це примирити дві різні влади: владу місцевого контролю, яку вже здійснювали 13 напівнезалежних штатів, і владу центрального уряду. Вони також схвалили той принцип, що функції і влада національного уряду – нові, загальні і всеосяжні, тому їх слід старанно визначити і сформулювати, а всі інші функції та повноваження варто сприймати як такі, що належать до компетенції штатів. Усвідомлюючи, що центральному урядові належить мати реальну владу, делегати загалом дійшли згоди, що уряд, серед іншого, уповноваже-

ний карбувати монету, регулювати торгівлю, оголошувати війну та укладати мир.

ДЕБАТИ І КОМПРОМІС

Державні діячі XVIII ст., що зустрілись у Філадельфії, були прихильниками ідей Монтеск'є про рівновагу сил у політиці – принципу, який підтверджувався усім колоніальним досвідом, а також працями Джона Локка, відомими більшості делегатів. Усі ці фактори збудили переконання в тому, що треба встановити три рівні й узгоджені поміж собою гілки влади – законодавчу, виконавчу й судову, і врівноважити їх настільки гармонійно, щоб жодна не могла взяти під контроль інші. Делегати погодилися, що законодавча гілка, як і збори колоній та британський парламент, має складатись із двох палат.

Стосовно цих пунктів асамблея продемонструвала одностайність. Але гострі дебати розгорілися навколо методу їх здійснення. Представники маленьких штатів – наприклад, Нью-Джерсі – заперечували зміни, які можуть послабити їхній вплив у національному уряді, якщо основою для представництва послужить чисельність населення, а не факт існування штату, як було закладено в Статтях конфедерації.

З другого боку, делегати від великих штатів, таких, як Вірджинія, домагалися пропорційного представництва. Дебати ставали затяжними, аж поки Роджер Шерман не виступив з аргументами на користь представництва, пропорційного чисельності населення штатів в одній з палат Конгресу – Палаті представників, та рівного представництва у другій – Сенаті.

Отже, конфлікт великих і малих штатів у такий спосіб було розв'язано. Проте кожне з наступних питань породжувало нові проблеми, які щастило залагодити лише на основі подальших компромісів. Північани забажали, щоб рабів теж ураховували, визначаючи розмір податків для кожного штату, та не брали їх до уваги при визначенні місць штату у Палаті представників. Згідно з компромісом, якого вдалося досягти дуже легко, Палата представ-

ників мала складатися відповідно до кількості вільних громадян плюс три п'ятих від числа рабів.

Дехто з делегатів, зокрема Шерман і Елбрідж Джеррі, стурбовані бунтом Шейза, побоювалися, що людській масі забракне мудрості врядувати, і тому домагалися, щоб владна гілка федерального уряду не обиралася безпосередньо народом. Інші вважали, що національному урядові треба надати якнайширшу основу в народі. Дехто з делегатів не погоджувався з наданням Заходів прав на створення штатів; інші обстоювали принцип рівності, встановлений Північно-Західним Декретом 1787 року.

Стосовно таких питань національної економіки, як паперові гроші, закони про контрактні зобов'язання, про роль жінок, що їх усунуто від політики, великих розбіжностей не було. Та з'явилася нагальна потреба врівноважити часткові економічні інтереси; встановити умови повноважень, термінів і добору голови виконавчої влади, а також у розв'язанні проблем, що стосувалися термінів служби суддів і специфіки майбутніх судів.

Упродовж гарячого філадельфійського літа з'їзд на решті виробив проект, що в короткому документі втілював організацію найскладнішої форми урядування, яка лишень існувала, – верховного уряду з чітко визначеною і обмеженою сферою дій. Визначаючи повноваження, з'їзд надав федеральному урядові цілковиту владу накладати податки, брати грошові позики, встановлювати єдині мито й акцизні збори, карбувати монету, порядкувати у сфері мір і ваги, видавати патенти та авторські права, організувати поштові контори, прокладати поштові тракти. Національний уряд уповноважений був набирати і утримувати армію та військовий флот, а також регулювати торгівлю між штатами. Йому було надано права залагоджувати стосунки з індіанцями, вести закордонну політику та війну. Він видавав закони про прийняття до громадянства чужоземців і здійснював контроль над громадськими землями; мав право приймати до Союзу нові штати на основі цілковитої рівності зі старими. Право видавати всі необхідні закони для реалізації визначених чітких повноважень забезпечило те, що федеральний уряд виявився спроможним

задовольняти потреби наступних поколінь і значно більшого суспільства.

Розмежування гілок влади вже було втілено у більшості конституцій штатів і виправдало себе. Отож і з'їзд схвалив систему врядування, що базувалася на розподілі функцій за законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади, кожна з яких так чи інакше вивіряла правочинність іншої. Скажімо, постанови Конгресу не могли стати законами, доки їх схвалить президент. А президент найважливіші призначення урядовців та всі інші укази мав погоджувати з Сенатом. Конгрес мав право притягти президента до суду і навіть усунути його з поста. Судова гілка правочинна розглядати всі справи, що підлягали федеральним законам і Конституції; фактично суди уповноважені були тлумачити як основні, так і часткові закони. Члени суду, призначені президентом і затверджені Сенатом, теж могли бути притягнені до суду Сенатом.

Щоб захистити Конституцію від зачастих змін, Стаття п'ята регламентувала, що поправки до Конституції пропонуються або двома третинами обох палат Конгресу, або двома третинами штатів, що беруть участь у роботі з'їзду. Поправки підлягають ратифікації двояким чином – або законодавчими органами від трьох чвертей штатів, або народними зборами, що відбуваються у трьох чвертях штатів; доцільний спосіб у кожному разі пропонує Конгрес.

І нарешті, перед з'їздом постала найголовніша проблема: як здійснювати повноваження, надані новому урядові. Звичайно, згідно зі Статтями конфедерації, національний уряд мав на папері значну владу, проте на практиці вона сходилася нанівець, адже штати не звертали на неї уваги. Яким чином врятувати новий уряд від такої ж долі?

Спочатку більшість делегатів знаходили єдину відповідь – застосувати силу, однак згодом дійшли висновку, що така позиція призведе до розпаду Союзу. Вирішено було, що уряд має впливати не на штати, а на їх населення, видаючи закони, які б стосувалися життя кожного жителя країни. Наріжним каменем Конституції стали короткі, але вельми значущі положення, запропоновані з'їздом.

Конгрес правомочний... видавати всі необхідні закони, що сприятимуть реалізації повноважень, наданих даною Конституцією урядові Сполучених Штатів (Стаття I, розділ 7).

Конституція і закони Сполучених Штатів, які мають бути видані для її здійснення, як і всі угоди держави, що вже укладені чи мають бути укладені під владою Сполучених Штатів, повинні стати найвищим законом країни; і судді кожного штату зобов'язані здійснювати всі його приписи, навіть якщо вони суперечать конституції штату та його законам (Стаття VI).

Таким чином, було створено умови для реалізації законів Сполучених Штатів у національних судах силами власних суддів і судових виконавців, а також у судах штатів – силами суддів штату і його судових виконавців.

Дебати щодо мотивів, якими керувалися автори Конституції, тривають і досі. У 1913 році Чарлз Бірд у своїй книжці «Економічна інтерпретація Конституції» доводив, що батьки-засновники прагнули здобути економічні вигоди із стабільності, забезпечивши її могутнім і владним національним урядом, оскільки володіли масою знецінених державних облігацій. Проте відомо, що Джеймс Медисон, основний автор Конституції, не мав ніяких облігацій, тоді як дехто з противників Конституції накопичив їх чимало. Економічні інтереси впливали на хід обговорення, та одночасно впливали й державні, групові та ідеологічні інтереси штатів. Давався взнаки й ідеалізм укладачів. Виховані добою Просвітництва, батьки-засновники спланували уряд, який, на їхню гадку, мав сприяти особистій свободі і громадянським чеснотам. Ідеали, втілені в Конституції США, стали істотним елементом національного характеру американця.

17 вересня 1787 року після шістнадцяти тижнів обговорення викінчену Конституцію підписали 39 із 42 присутніх делегатів. Показуючи намальовану іскристим золотом на спинці Вашингтонового крісла половину сонця, що сходило над обрієм, Франклін промовив до делегатів:

Упродовж сесії... я часто поглядав на це [крісло] позаду президента і силувався з'ясувати для себе – сходить те сонце чи сідає, і ось нарешті я з великою радістю сповіщаю, що воно не сідає, а сходить.

З'їзд завершив свою роботу; делегати «подалися до міської таверни на спільний обід, після чого по-дружньому широко розпрощалися». Проте вирішальна боротьба за доконаліший Союз була ще попереду. Для того, щоб документ став правочинним, необхідно було отримати згоду всенародно обраних зборів у штатах.

З'їзд вирішив, що Конституція набуде чинності після ратифікації її з'їздами в 9 із 13 штатів. У червні 1787 року дев'ять штатів ратифікували Конституцію, але густо населені штати Вірджинія та Нью-Йорк зволікали з прийняттям рішення. Населення країни знало, що без підтримки цих штатів Конституції загрожує неповага. Для багатьох цей документ видавався сповненим небезпек – непокоїло те, чи не буде тиснути сильний центральний уряд, чи не вернеться тиранія, яка пригноблюватиме штати тяжкими податками, а також втягуватиме їх у війни?

Відмінність у поглядах на ці питання породила дві партії: федералістів, прихильників ідеї сильного центрального уряду, і антифедералістів, що надавали перевагу вільному об'єднанню штатів. Запальні аргументи з обох боків звучали у пресі, висловлювалися представниками законодавчих органів та делегатами з'їздів у штатах.

У Вірджинії антифедералісти напали з критикою на новий уряд, опротестовуючи початкову формулу в тексті конституції: «Ми, народ Сполучених Штатів». Ці делегати доводили, що без означення в Конституції конкретних штатів ці одиниці не зможуть зберегти свої права чи владу. Очолив вірджинських антифедералістів, які боялися наступу центрального уряду, Патрик Генрі, речник фермерів із глибини краю. Тих делегатів, котрі завагалися, все-

таки переконала пропозиція, що вірджинський з'їзд може висунути проект Білля про права, у зв'язку з чим антифедералісти порозумілися з федералістами і ратифікували Конституцію 25 червня.

У Нью-Йорку Александер Гамільтон, Джон Джей і Джеймс Медисон закликали ратифікувати Конституцію у серії нарисів «Федералістські аркуші». Ці нариси, що публікувалися у нью-йоркських газетах, висунули нині класичні аргументи на користь центрального уряду з роздільними виконавчою, законодавчою і судовою гілками влади, що зможуть контролювати і врівноважувати одна одну. Під впливом «Федералістських аркушів» нью-йоркські делегати ратифікували Конституцію 26 липня.

Відсторонення від сильного центрального уряду – лише один із мотивів опонентів Конституції; багатьох непокоїло й те, що Конституція не зможе належним чином захистити особисті права і свободи. Вірджинець Джордж Мейсон, автор Вірджинської декларації прав 1776 року, був одним із трьох делегатів Конституційного з'їзду, що відмовилися підписати остаточний текст документу, оскільки в ньому не перелічувалися конкретно права особи. У спілці з Патриком Генрі він провадив енергійну кампанію, спрямовану проти ратифікації Конституції Вірджинією. Врешті-решт, п'ять штатів, і серед них Массачусетс, ствердили Конституцію за умови, що відповідні поправки буде внесено негайно.

Коли у вересні 1789 року в місті Нью-Йорку розпочав роботу перший Конгрес, вимоги щодо внесення Поправок на захист прав особи виявилися однотайними. Не зволікаючи, Конгрес прийняв 12 таких поправок; у грудні 1791 року десять з них ратифікувала належна кількість штатів, щоб ці поправки доповнили текст Конституції. Всі вони відомі під назвою Білля про права, і їхніми основоположними тезами є: свобода слова, преси, релігії і права мирно збиратися, протестувати, вимагати змін (Перша поправка); захист від безпідставних обшуків, конфіскації майна та арешту (Четверта поправка); належний судовий розгляд кримінальних справ (П'ята поправка); право на справедливий та невідкладний суд (Шоста поправка); захист від жор-

стоких і надзвичайних покарань (Восьма поправка); а також твердження про те, що люди зберігають за собою інші права, що не перелічені в даній Конституції (Дев'ята поправка).

Від часу прийняття Білля про права до Конституції додано лише 16 нових поправок. Хоча частина подальших поправок внесла зміни в структуру та чинність федерального уряду, більшість з них, наслідуючи прецедент, що вчинений Біллем про права, розширювали права і свободи людини.

ПРЕЗИДЕНТ ВАШИНГ- ТОН

Одна з останніх акцій з'їзду конфедерації полягала в організації перших президентських виборів з тим, щоб на визначену дату 4 березня 1789 року мав розпочати свою діяльність новий уряд. У всіх з уст зринало одне ім'я нового глави держави – Джорджа Вашингтона, – і його одностайно було обрано президентом 30 квітня 1789 року. У словах присяги, які відтоді повторює кожен президент, Вашингтон зобов'язався сумлінно виконувати президентські функції і в міру своєї спроможності щонайкраще «берегти, захищати і обстоювати Конституцію Сполучених Штатів».

Коли Вашингтона було обрано на високий пост, нова Конституція ще не мала ні традицій, ні загальної підтримки громадськості. До того ж, новий уряд мав виробити власний механізм. Податки не надходили. Не виконувалися закони, оскільки судова система ще не була впроваджена на практиці. Військовий флот припинив своє існування.

Конгрес невідкладно створив департаменти закордонних справ та фінансів, призначивши міністрами («секретарями») відповідно Томаса Джефферсона і Александра Гамілтона. Водночас Конгрес сформував федеральну судову систему, затвердивши Верховний суд з головним суддею і п'ятьма суддями-товаришами судді, три регіональні суди і 13 окружних судів. Призначені були і воєнний секретар (міністр) та генеральний прокурор. Зважаючи на те, що Вашингтон, розв'язував справи тільки після консультацій з людьми, до думок яких він уважно прислухався,

створено президентський кабінет. До його складу запрошено керівників міністерств-департаментів, які визнає за потрібне створити Конгрес.

Тим часом країна невпинно розвивалась. Імміграція з Європи зростала. Американці посувалися на захід: новоанглійці і пенсильванці – до Огайо, вірджинці й каролінці – до Кентуккі і Тенессі. Добру ферму можна було купити за невеликі гроші; попит на робочі руки був великий. Родючі простори долин горішнього Нью-Йорка, Пенсильванії, Вірджинії швидко перетворюються на основні райони вирощування пшениці.

Незважаючи на те, що чимало побутових предметів були ще кустарного виробництва, над Америкою вже поставала промислова революція. Массачусетс і Род-Айленд заклали основи текстильної промисловості; Коннектикут приступив до виготовлення бляшаних виробів і годинників; Нью-Йорк, Нью-Джерсі й Пенсильванія виробляли папір, скло й залізо. Суднопластво зросло настільки, що Сполучені Штати поступалися числом суден на всіх морях лише перед Англією. Ще до 1790 року американські судна плавали до Китаю для збуту хутра й привозили звідти чай, прянощі та шовк.

У критичний період зростання країни визначальний Вашингтонів провід мав історичне значення. Він сформував національний уряд, виробив політику заселення колишніх територій Англії та Іспанії, стабілізував північно-західне пограниччя і опікав прийняття до Союзу нових штатів: Вермонта (1791 р.), Кентуккі (1792 р.) і Тенессі (1796 р.). Нарешті, у своєму прощальному зверненні до нації Вашингтон застеріг, щоб вона «сторонилася постійних союзів з будь-якою частиною чужоземного світу». Ця порада вплинула на ставлення америкаців до решти світу упродовж наступних поколінь.

Конфлікт між федералістами і антифедералістами, що оформився в 1790-х роках, справив значний вплив на історію Америки. Федералісти під проводом Александра Гамілтона, що взяв дружину з багатой сім'ї Шейлерів, репрезентували комерційні інтереси морських портів; антифедералісти на чолі з Томасом Джефферсоном обстоювали інтереси села і Півдня. Суперечка між ними точилася довкола співвідношення влади центрального уряду та урядів штатів: федералісти сприяли першій, а антифедералісти захищали права штатів.

Турбуючись за розвиток комерції і промисловості, Гамілтон домагався сильного центрального уряду. Він привніс у громадське життя потяг до ефективності, порядку та організованості. У відповідь на заклик Палати представників «планувати адекватну підтримку громадської довіри» Гамілтон виклав і послідовно обстоював принципи не тільки громадської економії, але й ефективного врядування.

Гамілтон наголошував, що Америка має покладатись на промисловий розвиток, комерційну активність та чинність уряду. Він має заручитися найвищою довірою і підтримкою збоку народу. Багато хто наполягав на скасуванні державних боргів або часткової їх сплати, проте Гамілтон вимагав повного погашення, а також таких розрахунків, за якими федеральний уряд перебирав би на себе несплачені з часів революції борги штатів.

Гамілтон розробив також проект Банку Сполучених Штатів, який передбачає відкриття мережі філій у різних куточках країни. Він організував карбування національної монети й доводив значення митних тарифів, послугуючись у своїх роздумах аргументами про «дитинний стан промисловості»: тимчасове протегування нових фірм мало сприяти розвиткові конкурентоспроможної вітчизняної промисловості. Такі заходи – плекання довіри до федерального уряду на міцній підвалині і передача йому необхідних коштів – стимулюватимуть розвиток комерції та промисловості і, як наслідок, породять згуртований загін бізнесменів, що міцно триматимуться на ногах під захистом національного уряду.

Джефферсон ратував за децентралізовану аграрну республіку. Він визнавав важливість сильного центрального уряду для міжнародних відносин, але не бажав бачити його міцним з інших міркувань. Величним завданням для Гамілтона була ефективніша організація, а Джефферсон свого часу визнав: «Я не прихильник надто енергійного уряду». Гамільтон жахався анархії і мислив у категоріях порядку; Джефферсон остерігався тиранії і мислив у категоріях свободи.

Сполучені Штати потребували обопільних впливів. Країні дуже пощастило, що вона мала обох діячів і могла, за певних умов, поєднати і примирити їхні філософії. Сутічка між ними, що сталася невдовзі як Джефферсон зайняв посаду державного секретаря, спровокувала нове і найдзвичайно важливе тлумачення Конституції. Коли Гамільтон виступив із проектом заснування Національного банку, Джефферсон заперечував йому від імені тих, хто вірив у права штатів, доводячи, що Конституція недвозначно перелічує всі повноваження федерального уряду, а решту полишає штатам. І ніхто на місцях не уповноважував засновувати банки.

Всупереч Джефферсону, Гамільтон доводив, що через безліч деталей величезний обсяг влади має втілюватися в загальних пунктах, й один із них надає право Конгресові «створювати всі необхідні закони, що сприяють реалізації інших повноважень, визначених конкретніше. Конституція надає національному уряду право накладати й стягувати податки, сплачувати борги та надавати позики. Національний банк допомагає з матеріального боку ефективно здійснювати такі функції. Тому Конгрес уповноважений надати йому владою засновувати такий банк. Вашингтон і Конгрес сприйняли погляди Гамілтона, спричинивши важливий прецедент розширеного тлумачення влади федерального уряду.

Незважаючи на невідкладні завдання нового уряду по зміцненню економіки країни та відшукуванню джерел фінансування, Сполучені Штати не ігнорували закордонних справ. Визначальними моментами у зовнішній політиці уряду Вашингтона стало збереження миру у світі, сприяння відбудові у зв'язку з повоєнною розрухою та створення сприятливих умов для продовження національного об'єднання. Події в Європі становили у цьому зв'язку певну загрозу. Багато американців стежили за Французькою революцією з посиленою увагою та співчуттям, а наприкінці 1793 р. докотилася вістка, яка поставила цей конфлікт на порядок денний американської політики. Франція оголосила війну Великобританії та Іспанії, і до Сполучених Штатів прямував новий французький посол Едмон Шарль Жене, відомий як «громадянин Жене».

Після страти короля Людовика XVI у січні 1793 року Англія, Іспанія і Голландія були втягнені у війну з Францією. За франко-американським Договором про союз від 1778 року Сполучені Штати і Франція вважалися «постійними союзниками», тому Америка була зобов'язана допомагати Франції в захисті Вест-Індії. Однак Вашингтон, зважаючи на тяжке економічне і військове становище країни, що не могла втягуватись у ще одну війну з наймогутнішими європейськими державами, 22 квітня 1793 року ефективно анулював умови Договору 1778 року (який, власне, уможливив незалежність США), проголосивши, що Сполучені Штати лишаються «приятними і безсторонніми до держав-учасниць війни». Жене, який щойно прибув до Сполучених Штатів, широко вітали рядові громадяни, але уряд надав послові Франції холодно-формальний прийом. Розгніваний такою ситуацією, Жене порушив обіцянку не споряджати здобуті британські кораблі як капери. Навіть погрозив, що звернеться до американського народу через голову уряду. Невдовзі Сполучені Штати зажадали від французького уряду відкликати посла.

Інцидент із Жене посилав напруження у взаємостосунках між Америкою і Францією у несприятливий час, коли відносини з Великобританією різко погіршились. Англійські війська ще займали форти на заході; власність, захопле-

на англійськими солдатами під час революції, не була ні повернена, ні оплачена, а англійський військовий флот продовжував захоплювати американські судна, що пливли до французьких портів. Залагоджуючи ці справи, Вашингтон відправив до Лондона Джона Джея, першого головного суддю Верховного суду, у ролі надзвичайного посла для ведення переговорів та підписання угоди про можливий відхід англійських солдатів із західних фортів та дотримання обіцянки Лондона про відшкодування нанесених збитків через захоплення англійцями суден і вантажів у період 1793–1794 рр. Відображаючи слабкість позиції США, укладена угода поставила суворі обмеження щодо американської торгівлі у Вест-Індії; вона не містила навіть натяку про захоплення американських суден у майбутньому чи силювання американських матросів служити у британському військовому флоті. Джей погодився також з оцінкою англійців про те, що припаси для військового флоту і воєнне спорядження – це контрабанда, якої не мали права ввозити до портів воюючих країн нейтральні судна.

Угода Джея викликала бурхливі суперечки в питаннях міжнародної політики між антифедералістами, яких уже називали республіканцями, і федералістами. Федералісти схилилися до проанглійської орієнтації – адже комерційні інтереси, які вони репрезентували, вигравали від торгівлі з Англією. Навпаки, республіканці виявилися прихильниками Франції, здебільшого з ідеологічних мотивів, і дивилися на угоду Джея як занадто вигідну для Англії. Проте після тривалих дебатів Сенат ратифікував угоду.

АДАМС І ДЖЕФ-ФЕРСОН Вашингтон полишив президентство в 1797 році, рішуче відмовившись стояти на чолі держави понад 8 років. Новим президентом обрали його віце-президента – Джона Адамса з Массачусетса. Ще до вступу на президентський пост Адамс мав незгоди з Александером Гамілтоном, і тому розколота партія не сприяла зміцненню його влади.

Ці труднощі в Америці зумовлювалися ускладненням міжнародної обстановки. Франція, роздратована недавнім договором Джея з Англією, вдалася до англійського аргументу, повторюючи на свій лад те, що продовольство, спорядження для флоту та бойові припаси, які перепроводжуються до портів країн-учасниць воєнних дій, підлягають захопленню французьким флотом. У 1797 році Франція захопила 300 американських суден і порвала дипломатичні стосунки зі Сполученими Штатами. Коли Адамс послав ще трьох представників до Парижа для переговорів, агенти міністра закордонних справ Шарля Мориса де Талейрана (яких Адамс у своїй доповіді Конгресові означив літерами X, Y і Z) повідомили американців, що переговори можуть розпочатися за умови, якщо Сполучені Штати нададуть Франції позику в сумі 12 мільйонів доларів і «сплатять компенсацію» деяким службовцям французького уряду. Відтоді вороже ставлення американців до Франції переповнило край, і так звана «справа X, Y, Z» призвела до мобілізації військ і до посилення ще зовсім молодого військового флоту США.

1799 року після кількох морських сутичок із французами війна здавалась неминучою. У цій критичній ситуації Адамс відкинув поради Гамілтона, що ратував за війну, і відрядив до Франції ще трьох представників. Наполеон, який щойно прийшов до влади, зустрів їх приязно, і загроза конфлікту уляглася після переговорів про угоду 1800 року, яка офіційно виключала Сполучені Штати з оборонного союзу з Францією від 1778 року. Одначе, покладаючись на слабкість Америки, Франція відмовилася сплатити компенсацію в сумі 20 мільйонів доларів за американські судна, захоплені французьким флотом.

Ворожість збоку Франції спонукала Конгрес ухвалити закони про чужинців та антиурядову агітацію, які тяжко відбилися на громадянських свободах американців. Закон про натуралізацію, згідно з яким продовжено термін набуття громадянства з 5 до 14 років, був спрямований проти іммігрантів з Ірландії і Франції, підозрюваних у підтримці республіканців. Закон про чужинців, чинний лише два роки, надавав президентові владу у воєнний час випровад-

жувати з країни чужинців і навіть ув'язнювати їх. Закон про антиурядову агітацію забороняв писати, говорити й публікувати будь-що «фальшиве, скандальне й злісне» супроти президента або Конгресу. Декілька судових вироків за тим законом тільки створили мучеників за громадянські свободи й розширили базу прихильників республіканців.

Ці закони зустріли опір. Джефферсон і Медисон домоглися прийняття Кентуккійської і Вірджинської резолюції законодавчими органами цих штатів у листопаді та грудні 1798 року. За цими резолюціями штати могли висловлювати свої погляди на дії федерального уряду й «анулювати» їх. Доктрина «анулювання» була використана згодом в обороні Південними штатами своїх інтересів супроти Півночі у питанні про митні тарифи і – що мало набгато серйозніші наслідки – питанні рабства.

На 1800 рік американський народ чекав змін. За президентства Вашингтона і Адамса федералісти створили сильний уряд, який, щоправда, інколи забував, що насамперед покликаний виконувати волю народу; вони дотримувалися політики, яка настроїла проти них великі групи населення. Наприклад, з 1798 року вступив у дію податок на будинки, землю і рабів, зачепивши інтереси кожного власника у країні.

Джефферсон постійно згуртовував навколо себе дрібних фермерів, крамарів та інших працівників, і вони продемонстрували свою силу на виборах 1800 року. Джефферсон здобув надзвичайний авторитет серед народу, апелюючи до ідеалізму американців. У своїй інаугураційній промові, виголошеній у новій столиці Вашингтоні (федеральна округа Колумбія), він пообіцяв йому «розсудливе і помірковане врядування», що оберігатиме злагоду серед народу, але «в усьому іншому полишатиме йому волю порядкувати власними справами в підприємстві і вдосконаленні».

Сама присутність Джефферсона в Білому домі сприяла демократизації процедури. Він навчав своїх підлеглих почуватися довіреними особами народу. Він заохочував сільське господарство і експансію на Захід. Вважаючи

Америку пристановищем для всіх гноблених, Джефферсон домігся ліберального закону про натуралізацію. Наприкінці другого терміну президенства його далекоглядний міністр фінансів Альберт Галлатин скоротив державний борг майже на 560 мільйонів доларів. Джефферсонів запал захопив націю, і штати один за одним скасовували майновий ценз для виборців, схваливши гуманніші закони для боржників і порушників закону.

ЛУЇЗІАНА Й АНГЛІЯ

Один із Джефферсонових заходів подвоїв площу країни. На закінчення Семирічної війни Франція поступилася Іспанії територією на захід від річки Міссисіпі з містом Новий Орлеан біля її гирла – портом, так необхідним для вивозу американської продукції з долин Огайо й Міссисіпі. Невдовзі після того, як Джефферсон став президентом, Наполеон примусив слабкий іспанський уряд повернути цю величезну територію, що називалась Луїзіаною, Франції. Американці були стурбовані і обурені цією акцією. Створення велетенської колоніальної імперії Наполеона на захід від Сполучених Штатів загрожувало торговельним правам і безпеці внутрішніх поселень Америки. Джефферсон заявив, що тільки-но Франція заволодіє Луїзіаною, «з тієї ж хвилини нам доведеться пошлюбитись з англійським військовим флотом і нацією».

Передбачаючи неминучість війни з Великобританією, Наполеон вирішив поповнити свою скарбницю і зробити Луїзіану недосяжною для англійців, запропонувавши її Сполученим Штатам. Джефферсон опинився в скрутному становищі. Конституція не давала права на придбання територій жодному органу. Спочатку Джефферсон хотів унести поправку до Конституції, але радники президента зауважили, що зволікання може змусити Наполеона передумати – і що право на придбання територій уже міститься в праві укладати угоди. Джефферсон поступився, заявивши, що «здоровий глузд нації виправить невдаче формулювання, якщо воно справлятиме негативний вплив».

У 1803 році Сполучені Штати за 15 мільйонів доларів придбали «Луїзіанський набуток». В ньому було понад 2 600 000 квадратних кілометрів землі й порт Новий Орлеан. Америка здобула шмат родючої рівнини – з горами, лісами та річковими системами, що через 80 років стане серцевиною країни і однією з найбільших у світі житниць.

Коли 1805 року почався другий термін його президентства, Джефферсон оголосив про нейтралітет Америки під час війни між Великобританією і Францією. Хоча обидві сторони намагалися обмежити прохід нейтральних суден до другої у зв'язку з морським пануванням Англії, наслідки її заборони і захоплення суден були набагато серйозніші за будь-які дії наполеонівської Франції.

До 1807 року англійці розбудували свій військовий флот, що нараховував тепер понад 700 бойових суден та майже 150 тисяч матросів і морських піхотинців. Ця могутня сила контролювала морські шляхи, блокуючи французькі порти, захищаючи англійську торгівлю й утримуючи життєво важливі зв'язки з колоніями. Але команди британського флоту служили в таких тяжких умовах, що поповнювати їх вербуванням ставало чимдалі важче. Чимало матросів дезертирували і знаходили притулок на американських суднах. За цих обставин англійські офіцери вирішили, що мають право чинити обшуки на американських суднах і забирати звідти британських підданих – на ганебне приниження американцям. До того ж, англійські офіцери часто силоміць заганяли американців до себе на службу.

Коли Джефферсон оприлюднив заяву, в якій наголошувалося на тому, щоб англійські бойові кораблі покинули територіальні води США, англійці у відповідь захопили ще більше моряків. Джефферсон вирішив удатися до економічного тиску, аби змусити англійців до поступок. У грудні 1807 року Конгрес ухвалив закон про ембарго, що забороняв будь-яку торгівлю за кордоном. З іронії долі республіканці, поборники обмеженого врядування, провели закон, що незмірно збільшував повноваження національного уряду. Лише протягом одного року американський експорт зменшився до однієї п'ятої поперед-

нього обсягу. Цей захід завдав нищівних збитків судноплавним компаніям. У Новій Англії та Нью-Йорку ширилося невдоволення. Через те, що різко впали ціни на товарну продукцію, тяжко постраждало сільське господарство – адже тепер фермерам Півдня і Заходу було перекрито шлях до вивозу надлишків зерна, бавовни, м'яса і тютюну.

Надія на те, що ембарго голодом примусить Великобританію змінити політику, не справдилася. Зростання невдоволення в країні підвело Джефферсона до думки вдатися до м'якших заходів, які зрештою заспокоїли американських судноплавців. На початку 1809 року він підписав Закон про невтручання, що дозволяв торгівлю з усіма країнами, крім Англії, Франції та їхніх прибічників.

1809 року Джефферсона на президентському посту змінив Джеймс Медисон. Стосунки з Великобританією погіршились, і обидві країни стрімко наближались до війни. Президент виступив перед Конгресом з докладним звітом, де виклав кілька тисяч випадків насильного вербування американських громадян. До того ж, поселенці північного заходу країни страждали від нападів індіанців, підбурюваних, на їх думку, англійськими агентами в Канаді. Зазначені обставини спричинилися до утвердження серед американців думки про доцільність завоювання Канади. Успіхи на цьому шляху могли б усунути англійський вплив на індіанців та сприяти освоєнню нових земель для колонізації. Бажання долучити до своїх земель Канаду, поєднавшись із глибоким обуренням діями королівського флоту, збудило войовничий запал, так що 1812 року Сполучені Штати оголосили війну Англії.

ВІЙНА 1812 РОКУ

Країна готувалася до відкритої війни з Англією, потерпаючи від внутрішнього розбрату. Якщо Південь і Захід схилилися до війни, Нью-Йорк і Нова Англія виступили проти неї, оскільки вона перешкоджала розвиткові комерції. Війну оголошено без належної військової готовності. Регулярна армія налічувала на той час менше 7 тисяч сол-

датів, роззосереджених на віддалених постах уздовж канадського кордону і далеко в глибині країни. Цих солдатів мало підтримувати ополчення штатів.

Бойові дії між обома країнами розпочалися із вторгнення у Канаду, що, за розрахунками американців, при успіху операції могло вивести їх до Монреалю. Проте ця акція не вдалася. Навпаки, англійці захопили Детройт. Та американський флот мав певні успіхи, вселивши віру в сили молодій нації. Додамо, що американські капери, що снували по всій Атлантиці, за зимові місяці 1812 і за 1813 рік захопили 500 англійських суден.

Кампанія 1813 року точилася здебільшого навколо озера Ері, куди прибув генерал Вільям Гаррисон (майбутній дев'ятий президент США), зі сформованою в Кентуккі армією ополченців, добровольців та регулярних частин, маючи на меті відбити в англійців Детройт. 12 вересня, перебуваючи іще в горішньому Огайо, він отримав звістку, що командор Олівер Перрі знищив англійську флотилію на озері Ері. Окуповавши Детройт, Гаррисон рушив на Канаду і завдав нищівної поразки англійцям та їхнім спільникам-індіанцям на річці Темзі. Весь регіон опинився під контролем американців.

Ще один вирішальний поворот у війні відбувся через рік, коли командор Макдоноу виграв артилерійський двобій із британською флотилією на озері Шамплейн, що на півночі штату Нью-Йорк. Не маючи підтримки флоту, англійські військові частини чисельністю 10 тисяч чоловік змушені були відступити до Канади. Майже одночасно англійський морський флот посилив напади на східне узбережжя. Наказ був: «Знищити і спустошити!» Вночі 24 серпня 1814 року експедиційні сили вдерлися в місто Вашингтон, резиденцію федерального уряду, і підпалили його. Президент Джеймс Медисон утік до Вірджинії.

Війна тривала, а на переговорах сторони вимагали одна від одної поступок. Правда, англійці вирішили поступитись, коли дізналися про перемогу Макдоноу на озері Шамплейн. Герцог Веллінгтон квапив їх досягти угоди, тривожило їх і спустошення королівської скарбниці – передусім через великі витрати у Наполеонівських війнах. У

грудні 1814 року представники Великобританії підписали Гентський договір, що передбачав припинення бойових дій, повернення захоплених територій і створення комісій для залагодження суперечок про кордони. Не знаючи про підписання мирного договору, обидві сторони вели бої в Новому Орлеані. Під командуванням генерала Ендрю Джексона американці здобули вирішальну перемогу на суходолі.

Поки точилися переговори про мир, федералістські делегати, обрані Законодавчими зборами Массачусетса, Род-Айленда, Коннектикута, Вермонта і Нью-Гемпшира, зібрались у Гартфорді, штат Коннектикут, на з'їзд, щоб продемонструвати опозицію «війні містера Медисона». Нова Англія спромоглася торгувати з ворогом весь період воєнних дій, і деякі округи мали великий зиск з тієї комерції. І все ж федералісти заявляли, що війна руйнує економіку. Деякі делегати з'їзду ратували за відокремлення від США, та більшість виступала за прийняття низки поправок до Конституції для обмеження впливу республіканців. Вони домагалися заборони будь-яких ембарго тривалістю понад 60 днів, а також заборони обирати на декілька строків підряд президента з одного штату. Проте, прибувши до Вашингтона, посланці гартфордського з'їзду дізналися про закінчення війни. Гартфордський з'їзд полишив на федералістах довічне тавро нелояльності.

ДРУГЕ ВЕЛИКЕ ПРОБУДЖЕННЯ

Наприкінці XVIII ст. чимало освічених американців уже не поділяли традиційних християнських вірувань. Як реакція на світський дух доби, у першій половині XIX ст. на Захід долинуло релігійне відродження.

Це друге велике релігійне відродження в американській історії полягало в кількох видах активності, визначених місцем і способом виразу релігійних обов'язків. У Новій Англії відроджений інтерес до релігії спричинив соціальну активність. На заході штату Нью-Йорк дух відродження спричиняв появу нових віровизнань. В Аппалацькому регіоні Кентуккі й Тенессі відродження активізувало діяльність методистів і баптистів, породивши нову форму вираження релігійних переконань – «табірні збори» (проповідь просто неба).

На відміну від Великого пробудження 1730-х років, відродження на Сході не супроводжувалося істерією та підкресленою емоційністю. Навпаки, безвірники були вражені «шанобливим мовчанням» віруючих.

Проповідницький ентузіазм у Новій Англії породив міжконфесійні місіонерські товариства, створені з метою євангелізації Заходу. Члени цих товариств виступали не лише місіонерами, а й провідниками освіти, виразниками східної міської культури. Видавничі й освітні товариства поширювали християнське віровчення; найвиразнішим виявилось Американське біблійне товариство, засноване 1816 року. Соціальна активність, навіяна відродженням, спричинила створення гуртків аболіціоністів і Товариства тверезості, а також скерувала увагу громадськості на реформування в'язниць і турботу про інвалідів та душевнохворих.

Відродження в західному Нью-Йорку очолив невтомний Чарлз Гредисон Фінні, адвокат з міста Адамса, штат Нью-Йорк. Місцевість від озера Онтаріо до Адирондацьких гір була ареною стількох релігійних акцій у минулому, що її прозвали «Випаленою Округою». 1821 року Фінні охопило релігійне прозріння, і він став проповідувати Євангеліє на заході штату Нью-Йорк. Його стиль характеризувався старанним плануванням, чудовою організацією і рекламою. Фінні проповідував у Випаленій Окрузі упродовж 20-х років і на початку 30-х, а з 1835 року перебрався до Огайо, щоб очолити кафедру теології в Оберлінському коледжі. Згодом Фінні став президентом коледжу.

Випалена Округа стала місцем народження ще двох визначних релігійних конфесій в Америці – мормонів і адвентистів сьомого дня.

В Аппалацькому регіоні відродження мало характер, подібний до Великого пробудження попереднього сторіччя. Але тут основною формою відродження став табірний збір, визначений як «кількаденна служба Божжа для гурту, що мав знайти притулок там-таки через велику відстань від домівки». Піонери в малозаселених районах сприймали табірний збір як подарунок від самотнього життя в прикордонні. Щира вірада через власну участь у релігійному відродженні серед сотень, а то й тисяч людей, збуджувала танець, крики та спів, пов'язані з цими подіями.

Перший табірний збір відбувся в липні 1800 року при церкві на річці Гаспер у південно-західному Кентуккі. Ще більший відомий в Кейн-Риджі, штат Кентуккі, в серпні 1801 року; там зібралося від 10 до 25 тисяч людей, брали участь у ньому пресвітеріанські, баптистські та методистські священники. Остання подія визначила за організованим відродженням роль основного для методистів і баптистів методу у здійсненні церковного впливу.

Велике пробудження охопило Кентуккі, Тенессі та південний Огайо; найбільш впливовими виявилися парафії методистів та баптистів. Кожне віровчення мало свої переваги, завдяки яким вони змогли процвітати у прикордонні. Методисти посідали дуже ефективну організацію, що спиралася на священників, – званих окружними об'їзниками, – які вишукували людей у найбільш віддалених поселеннях прикордоння. Окружні об'їзники походили з простого люду, що допомагало їм налагоджувати зв'язки з родинами пограничан, яких вони сподівалися навернути на віру.

Баптисти не мали церковної організації, а їх проповідники походили з фермерів, які почули «клич» від Бога, вивчили Біблію і заснували церкву, яка й висвятила їх. Інші кандидати на священство були виучениками цих церков, і допомагали Баптистській церкві розповсюджувати свою присутність далі в дикі краї. Вдаючись до такої методи, баптисти запанували у прикордонних штатах та на більшій частині Півдня.

Друге Велике пробудження справило радикальний вплив на історію Америки. Чисельність баптистів і методистів помітно збільшилася у порівнянні з тими віровченнями, що домінували в колоніальний період – школами англіканців, пресвітеріан і конгрегаціоналістів. Спроба прикласти християнське вчення до розв'язання соціальних проблем стала передвісником зародження Соціальної Євангелії XIX ст. Америка від початку до середини XIX ст. робилася щодалі строкатішою нацією, і поступове розширення всередині американського протестантства позначилося на тій строкатості, чимраз побільшуючи її.